

Finansdepartementet
postmottak@fin.dep.no

Vår saksbehandler
Fredrik Haugen

Kopi til

Vår dato
11.11.2025

Vår referanse

Deres referanse
25/1782

Innspill til evaluering av bestemmelsen om pengepolitikken

Unio er Norges største hovedorganisasjon for arbeidstakere med høyere utdanning. Vi har over 400 000 medlemmer fordelt på 14 medlemsforbund. Vi takker for muligheten til å komme med innspill til evalueringen av Norges Banks mandat – bestemmelsen om pengepolitikken.

Pengepolitikken anses som førstelinjeforsvaret i konjunkturstyringen. For at dette forsvaret skal ha mulighet til å virke, er det avgjørende at tilliten til Norges Bank opprettholdes. Da er det viktig å hegne om Norges Banks uavhengighet i gjennomføringen av pengepolitikken. Unio mener derfor at Norges Bank må ha full frihet i den praktiske utøvelsen av det til enhver tid gjeldende mandatet.

Dagens mandat ble fastsatt ved kongelig resolusjon i 2018 og videreført i forbindelse med ny sentralbanklov i 2019. Departementet skal nå – etter en periode med særlig høy inflasjon – evaluere mandatet på nytt. Samtidig varsler departementet at det legger opp til å evaluere mandatet jevnlig framover, og at det anser at hvert åttende år som en passende hyppighet for å gjennomføre slike evalueringer.

Unio støtter at Norges Banks mandat evalueres på nytt nå. Vi mener også at det er viktig med jevnlig evalueringer framover for å sikre tillit og relevans i pengepolitikken, og registrerer at departementet mener et intervall på åtte år er passende. Evalueringene bør være brede og kunnskapsbaserte, og de bør inkludere internasjonale erfaringer og nyere forskning.

Den gjeldende bestemmelsen om pengepolitikken

Målet med pengepolitikken er å sikre lav og stabil inflasjon, med en årsvekst i konsumprisene nær 2 prosent. Lav og stabil inflasjon er positivt fordi det reduserer usikkerheten for bedrifter og privatpersoner som skal ta økonomiske beslutninger for framtiden. Norges Bank har i all hovedsak bare ett virkemiddel for å nå inflasjonsmålet – styringsrenta.

Inflasjonsstyringen skal i henhold til mandatet være «fremoverskuende og fleksibel» for å «bidra til høy og stabil produksjon og sysselsetting» og for å «motvirke oppbygging av finansielle ubalanser». Mandatet har altså tre ulike målsetninger for pengepolitikken.

I rentesettingen skal Norges Bank avveie hensynet til lav og stabil inflasjon mot effekten rentesettingen har på produksjon og sysselsetting og risikoen for oppbygging av finansiell ubalanse. Det vil være situasjoner der det kan være konflikt mellom de tre målsetningene i mandatet. Høyere rente vil normalt bidra til å dempe inflasjonspresset, men vil samtidig dempe den økonomiske aktiviteten og sysselsettingen. I en situasjon med høy inflasjon og lav aktivitet i økonomien vil økt rente kunne redusere inflasjonen, men samtidig svekke aktiviteten i økonomien ytterligere.

Slik dagens mandat er formulert, er det opp til Norges Bank å vurdere hvordan de ulike målsetningene skal avveies mot hverandre, herunder hvordan «fremoverskuende og fleksibel» inflasjonsstyring skal forstås. I situasjoner der hensynet til lav og stabil inflasjon står mot de andre målsetningene i mandatet, vil det i praksis ofte være snakk om en vurdering av hvor lang tidshorisont som skal legges til grunn for å nå inflasjonsmålet. Jo lengre tidshorisonten er, jo mindre vekt legges på å få inflasjonen raskt tilbake til målet på 2 prosent.

I «Norges Banks håndbok i pengepolitikk, Versjon 2.0» fra 20. desember 2024, skriver Norges Bank følgende om valg av tidshorisont:

«I dag presiserer ikke banken noen bestemt horisont. Tidshorisonten for å bringe inflasjonen tilbake til målet vil avhenge av i hvilken grad stabilisering av inflasjonen går på bekostning av høy og stabil produksjon og sysselsetting. Hvis for eksempel inflasjonen har blitt høyere enn målet samtidig som mange er arbeidsledige, vil banken normalt ha en lengre tidshorisont for å bringe inflasjonen tilbake til målet enn når det er bedre balanse i arbeidsmarkedet. De pengepolitiske rapportene viser den aktuelle tidshorisonten for når banken anslår at inflasjonen kommer tilbake til målet.

I vurderingen av tidshorisont for å nå inflasjonsmålet vil Norges Bank ta hensyn til hvordan avviket fra målet kan påvirke tilliten til inflasjonsmålet. [...]»

Dagens mandat sier også at Norges Bank jevnlig skal offentliggjøre de avveiningene som ligger til grunn for rentesettingen. Banken publiserer vurderingene til komitéen for pengepolitikk og finansiell stabilitet i etterkant av hvert rentemøte, normalt åtte ganger i året, og fire ganger årlig legges det frem analyser i «Pengepolitisk rapport» som oppsummerer grunnlaget for komiteens vurderinger.

Vurderinger

De siste årene har vært uvanlig urolige i både norsk og internasjonal økonomi. Koronapandemien og krigen i Ukraina førte på ulike måter til at inflasjonen økte kraftig og til at den økonomiske veksten ble redusert. Norges Bank har – som andre sentralbanker – møtt den økte inflasjonen med høyere styringsrente.

Som en liten åpen økonomi er norsk økonomi i stor grad prisgitt utviklingen i utlandet. Dette begrenser effekten av pengepolitikken. Det betyr imidlertid ikke at inflasjon, sysselsetting og økonomisk vekst i Norge er upåvirket av rentenivået. Økt rente fra Norges Bank har økt renteutgiftene og virket innstrammende på husholdninger, kommuner og bedrifter. Mange av Unios medlemmer, som har høye studielån på toppen av boliglån, har blitt ekstra hardt rammet av renteøkningene.

Norges Bank må ta rentebeslutninger med utgangspunkt i informasjonen som til enhver tid foreligger. Da pandemien traff oss i 2020 var det få, om noen, som forutså hvordan norsk og internasjonal økonomi kom til å utvikle seg de neste årene. Det har åpenbart vært mer krevende enn «normalt» å manøvrere i pengepolitikken de siste årene. Norges Bank har også vært åpen om at avveiningene mellom å få ned inflasjonen og realøkonomisk stabilitet har vært krevende.

Unio mener at Norges Bank samlet sett har praktisert det gjeldende pengepolitiske mandatet på en god måte gjennom en krevende periode. Inflasjonen har sunket betraktelig fra toppnivået, uten at arbeidsledigheten har steget mye.

Det er en åpenbar utfordring at dagens mandat stiller opp tre ulike målsetninger, samtidig som Norges Bank bare har ett virkemiddel, styringsrenta, til å nå målene. Det gjør at det kan oppstå målkonflikter, særlig mellom målene om lav og stabil inflasjon og at inflasjonsstyringen skal bidra til høy og stabil produksjon og sysselsetting.

Unio mener likevel at det er riktig at Norges Bank ikke bare skal sikte mot lav og stabil inflasjon i rentesettingen. Vi mener de tre målsetningene i dagens mandat for pengepolitikken, lav og stabil inflasjon, å bidra til høy og stabil produksjon og sysselsetting, og å motvirke oppbygging av finansielle ubalanser, bør videreføres.

Samtidig mener vi at inflasjonsstyringen fortsatt må være «fremoverskuende og fleksibel». Debatten om praktiseringen av pengepolitikken de siste årene har i første rekke knyttet seg til hvor mye vekt Norges Bank burde legge på henholdsvis målet om å få ned inflasjonen og målsetningen om å bidra til høy og stabil produksjon og sysselsetting. Dette er langt på vei en debatt om hvilken tidshorisont Norges Bank bør legge til grunn for å få ned inflasjonen.

Unio mener at det er viktig at Norges Bank kan føre en pengepolitikk som til enhver tid er tilpasset den økonomiske situasjonen. Vurderingen av ulike økonomiske forhold er ofte situasjonsavhengig, og det vil variere hvilke avveininger som er mest relevante i ulike situasjoner. For sterke føringer på hvilke avveininger som skal gjøres kan begrense sentralbankens handlefrihet på en uheldig måte. Dette tilsier at Norges Bank må ha frihet til å veie de ulike målsetningene i mandatet mot hverandre.

Unio mener derfor at det ikke bør legges sterkere føringer enn i dag på hvilken tidshorisont Norges Bank bør ha i inflasjonsstyringen. Det bør heller ikke presiseres hvordan de ulike målsetningene i mandatet skal avveies mot hverandre.

Hvis Norges Bank skal kunne drive en fleksibel og fremoverskuende pengepolitikk er det avgjørende at det er tillitt til at Norges Bank etter hvert vil bringe inflasjonen tilbake til inflasjonsmålet. Godt forankrede inflasjonsforventninger gjør Norges Bank kan bruke lang tid på å få inflasjonen tilbake til målet hvis situasjonen krever det. Et mandat med for sterke føringer på utførelsen av pengepolitikken vil kunne svekke tilliten til at inflasjonsmålet faktisk nås.

Vennlig hilsen
Unio

Jon Olav Bjergene
sekretariatssjef

Fredrik Haugen
sjeføkonom